ГАДААД ХУДАЛДААНЫ САРЫН ТОЙМ*

2020 оны 9 дүгээр сар

Ерөнхий тойм: Энэ оны эхний 9 сарын гүйцэтгэлээр гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 14%-иар буюу 1,470 сая ам.доллараар буурч 9,075 сая ам.доллар байв. Үүнд экспорт 13%-иар буюу 799 сая ам.доллараар, импорт 15%-иар буюу 671 сая ам.доллараар тус тус буурсан нь нөлөөлөв. Тайлант хугацаанд худалдааны тэнцэл өнгөрсөн оны мөн үеэс 128 сая ам.доллараар буурч 1,219 сая ам.долларын ашигтай гарлаа.

Хүснэгт 1. Гадаад худалдааны гүйцэтгэл /сая ам.доллар/

Төрөл	Жилээр			Өөрчлөлт				Эхний 9 сар			Өөрчлөлт			
	2017	2018	2019	2018/2017		2019/2018		2018	2019	2020	2019/2018		2020/2019	
				Дүн	Хувь	Дүн	Хувь				Дүн	Хувь	Дүн	Хувь
Эргэлт	**10,538**	**12,887**	**13,747**	**2,349**	**22%**	**861**	**7%**	**9,634**	**10,545**	**9,075**	**911**	**9%**	**(1,470)**	**-14%**
Экспорт	6,201	7,012	7,620	811	13%	608	9%	5,283	5,946	5,147	663	13%	(799)	-13%
Импорт	4,337	5,875	6,128	1,537	35%	253	4%	4,351	4,599	3,928	248	6%	(671)	-15%
Тэнцэл	**1,863**	**1,137**	**1,492**	**(726)**		**355**	**31%**	**932**	**1,347**	**1,219**	**416**	**45%**	**(128)**	**-10%**

Валютын төлбөртэй худалдааны тэнцэл** 2020 оны эхний 9 сарын гүйцэтгэлээр өнгөрсөн оны мөн үеэс 50 сая ам.доллараар буурч, 1,376 сая ам.долларын ашигтай гарсан байна.

Зураг 1. Валютын төлбөр (ВТ)-тэй худалдаа /3 сарын гулсах дундаж/

Зураг 2. Худалдааны тэнцэл, голлох түнш орнуудаар

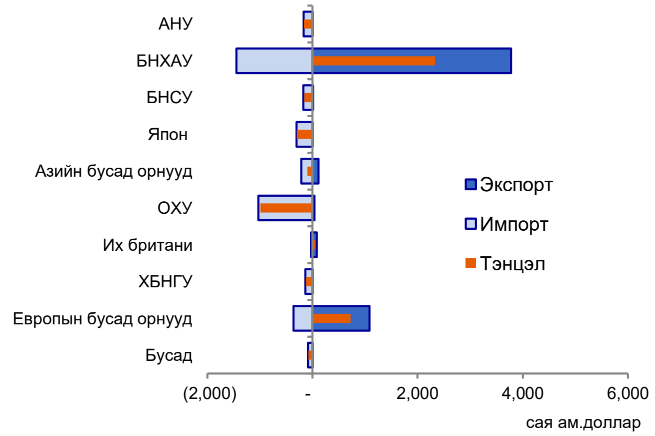

Хөрш орнуудтай хийсэн худалдааг авч үзвэл, нийт бараа эргэлтийн 58% буюу 5,227 сая ам.долларын худалдааг БНХАУ-тай, 12% буюу 1,063 сая ам.долларын худалдааг ОХУ-тай хийжээ. ОХУ-тай хийсэн худалдаа өмнөх оны мөн үеэс 19%-иар, БНХАУ-тай хийсэн худалдаа 23%-иар

Зураг 3. Худалдааны нөхцөлийн индекс /3 сарын гулсах дундаж/

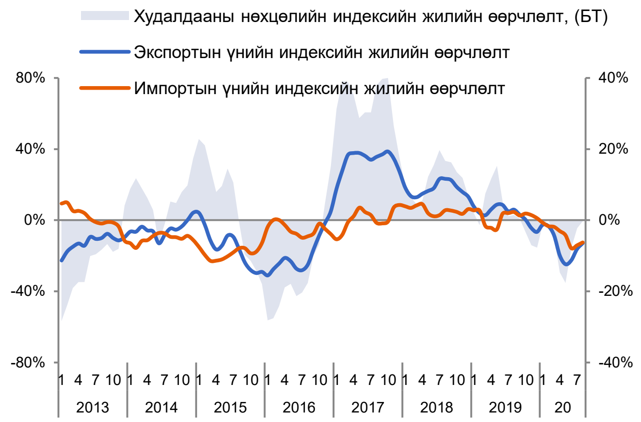

Гадаад худалдааны нөхцөлийн индекс 2020 оны 9 дүгээр сард өмнөх оны мөн үеэс 2%-иар өсч, өмнөх сараас 4%-иар буурч 1.844-д хүрлээ. Худалдааны нөхцөлийн индекс өмнөх оны мөн үеэс өсөхөд зэсийн баяжмал болон алтны экспортын үнэ өссөнөөр тайлбарлагдаж байна. Харин өмнөх сараас буурахад алт болон чулуун нүүрсний экспортын үнийн бууралтаас голлон шалтгаалжээ.

**Энэхүү тоймыг ГЕГ-ын "Гадаад худалдааны барааны статистик мэдээлэл"-д үндэслэн, дэлхийн улс орнуудын Төв банкны практикт нийцүүлж, судалгаа шинжилгээний ажлын хэрэгцээнд зориулан боловсруулав.*

*** Нийт худалдааны дүнгээс дахин экспорт/импорт, боловсруулах бараа, бараа солилцоо, хөрөнгө оруулалтаар нийлүүлсэн бараа, гадаадын зээлийн хөрөнгөөр нийлүүлсэн бараа болон бусад барааг хассан дүн болно.*

Экспорт 2020 оны эхний 9 сарын гүйцэтгэл өнгөрсөн оны мөн үеэс 13%-иар буюу 799 сая ам.доллараар буурав. Үүнд уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспорт буурсан нь нийт экспортыг 8 нэгж хувиар бууруулах чиглэлд нөлөөлөв. Уул уурхайн түүхий эдийн нийт экспортод эзлэх хувь өнгөрсөн оны мөн үеэс 4 нэгж хувиар өссөн бол мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын эзлэх хувь 2 нэгж хувиар буурсан байна.

Хүснэгт 2. Экспортын гүйцэтгэл /сая ам.доллар/

Төрөл	2018			2019			2020			Δ (2019/2018)			Δ (2020/2019)		
	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Дүн	Өсөлт	%²	Дүн	Өсөлт	%²
1. Уул уурхай		**4,672**	**88%**		**5,276**	**89%**		**4,781**	**93%**	**604**	**13%**	**11%**	**(495)**	**-9%**	**-8%**
1.1. Зэсийн хүдэр, баяжмал	1,073	1,488	28%	1,066	1,421	24%	1,021	1,166	23%	(67)	-4%	-1%	(255)	-18%	-4%
1.2. Чулуун нүүрс	27,027	2,122	40%	28,629	2,435	41%	19,822	1,476	29%	312	15%	6%	(959)	-39%	-16%
1.3. Боловсруулаагүй нефть	4,812	316	6%	4,842	272	5%	2,380	86	2%	(44)	-14%	-1%	(186)	-68%	-3%
1.4. Төмрийн хүдэр, баяжмал	5,315	240	5%	6,134	422	7%	6,253	463	9%	182	76%	3%	41	10%	1%
1.5. Мөнгөжөөгүй алт /кг/	3,432	144	3%	7,464	344	6%	20,247	1,166	23%	200	138%	4%	822	239%	14%
1.6. Цайрын хүдэр, баяжмал	92	153	3%	101	145	2%	103	124	2%	(8)	-5%	0%	(21)	-14%	0%
1.7. Жонш, лейцит, нефелинт	345	116	2%	500	155	3%	491	115	2%	39	34%	1%	(40)	-26%	-1%
1.8. Молибдений хүдэр, баяжмал	4	36	1%	4	37	1%	5	30	1%	1	3%	0%	(7)	-20%	0%
1.9. Гянтболдын хүдэр, баяжмал	0	5	0%	0	5	0%	0	0	0%	(0)	-5%	0%	(5)	-96%	0%
1.10. Мөнгө /тонн/	0	1	0%	0	-	0%	182,291	99	2%	(1)		0%	99	0%	2%
1.11. Бусад	374	50	1%	116	40	1%	62	54	1%	(11)	-21%	0%	14	36%	0%
2. Мал аж, ахуй	296	**388**	**7%**	247	**402**	**7%**	164	**219**	**4%**	**14**	**4%**	**0%**	**(183)**	**-45%**	**-3%**
2.1. Амьд мал, малын мах	20	46	1%	18	37	1%	9	18	0%	(9)	-19%	0%	(18)	-50%	0%
2.2. Арьс, шир	252	13	0%	208	11	0%	141	6	0%	(1)	-12%	0%	(5)	-44%	0%
2.3. Малын өлөн гэдэс	0	6	0%	0	6	0%	0	6	0%	0	5%	0%	0	5%	0%
2.4. Ноолуур	8	299	6%	8	327	6%	7	180	3%	28	9%	1%	(147)	-45%	-2%
2.5. Ноос, бусад үс, хялгас	12	22	0%	11	19	0%	6	8	0%	(3)	-15%	0%	(11)	-59%	0%
2.6. Бусад	3	3	0%	3	2	0%	0	1	0%	(1)	-24%	0%	(1)	-53%	0%
3. Газар тариалан	26	**5**	**0%**	34	**8**	**0%**	30	**8**	**0%**	**2**	**47%**	**0%**	**0**	**5%**	**0%**
4. Аж үйлдвэрлэл	182	**217**	**4%**	305	**260**	**4%**	174	**138**	**3%**	**43**	**20%**	**1%**	**(122)**	**-47%**	**-2%**
4.1. Хүнс	16	47	1%	17	42	1%	13	34	1%	(5)	-11%	0%	(8)	-19%	0%
4.2. Ноолууран эдлэл	1	25	0%	1	33	1%	1	23	0%	8	32%	0%	(9)	-29%	0%
4.3. Бусад хувцас, гутал, эдлэл	2	18	0%	2	13	0%	3	11	0%	(5)	-29%	0%	(2)	-17%	0%
4.4. Уул уурхай	43	82	2%	118	81	1%	14	41	1%	(2)	-2%	0%	(39)	-49%	-1%
4.5. Цахилгаан, электрон бараа	0	2	0%	0	1	0%	0	1	0%	(1)	-69%	0%	(0)	-6%	0%
4.6. Машин механик, тоног төхөөрөмж, эд анг	2	39	1%	1	87	1%	2	25	0%	47	121%	1%	(62)	-71%	-1%
4.7. Бусад	118	4	0%	166	5	0%	142	4	0%	1	38%	0%	(1)	-26%	0%
5. Бусад	0	**1**	**0%**	0	**1**	**0%**	0	**1**	**0%**	**(0)**	**-26%**	**0%**	**0**	**22%**	**0%**
Нийт дүн		**5,283**			**5,946**			**5,147**		**663**	**13%**		**(799)**	**-13%**	

%² - Нийт өсөлтөд оруулсан хувь нэмэр (contribution to growth)

Хүснэгт 3. Экспортын өөрчлөлт, 2020 оны эхний 9 сар

Төрөл	Тоо хэмжээний өөрчлөлт	%	Үнийн өөрчлөлт	%	Нийт өөрчлөлт	%
1. Уул уурхай	**(1)**		**(494)**		**(495)**	**-9%**
1.1. Зэсийн хүдэр, баяжмал	(52)	20%	(203)	80%	(255)	-18%
1.2. Чулуун нүүрс	(656)	68%	(303)	32%	(959)	-39%
1.3. Боловсруулаагүй нефть	(89)	48%	(97)	52%	(186)	-68%
1.4. Төмрийн хүдэр, баяжмал	9	21%	32	79%	41	10%
1.5. Мөнгөжөөгүй алт /кг/	736	90%	86	10%	822	239%
1.6. Цайрын хүдэр, баяжмал	2	-12%	(23)	112%	(21)	-14%
1.7. Жонш, лейцит, нефелинт	(2)	5%	(37)	95%	(40)	-26%
1.8. Молибдений хүдэр, баяжмал	2	-33%	(10)	133%	(7)	-20%
1.11. Бусад	(47)	-327%	61	427%	14	36%
2. Мал аж, ахуй	**(46)**	25%	**(137)**	75%	**(183)**	**-45%**
2.1. Амьд мал, малын мах	(16)	88%	(2)	12%	(18)	-50%
2.2. Арьс, шир	(3)	60%	(2)	40%	(5)	-44%
2.4. Ноолуур	(12)	8%	(135)	92%	(147)	-45%
3. Газар тариалан	**(1)**	**-295%**	**1**	**395%**	**0**	**5%**
4. Аж үйлдвэрлэл	**(309)**	**254%**	**187**	**-154%**	**(122)**	**-47%**
5. Бусад	**(0)**	**-180%**	**0**	**11%**	**0**	**22%**
Нийт дүн	**(357)**		**(442)**		**(799)**	**-13%**

** Ижил зориулалттай боловч харилцан адилгүй шинж чанартай бараа бүтээгдэхүүнүүд 1 ангилалд багтдаг тул дээрх тооцоолол нь зөвхөн ерөнхий хандлагыг харуулах тойм тооцоолол болохыг анхаарна уу.*

2020 оны эхний 9 сарын гүйцэтгэлийг өнгөрсөн оны мөн үеийн гүйцэтгэлтэй харьцуулж, нийт 799 сая ам.долларын бууралтыг харвал:

1/ Уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспорт тоо хэмжээний өөрчлөлтөөс шалтгаалж 1 сая ам.доллараар, үнийн өөрчлөлтөөс шалтгаалж 494 сая ам.доллараар буурчээ. Үүнд чулуун нүүрс, зэсийн баяжмалын экспортын биет хэмжээ болон үнийн өөрчлөлтөөс шалтгаалж 1,214 сая ам.доллар болж буурахад голлон нөлөөлсөн. Харин алтны экспорт тоо хэмжээний болон үнийн өсөлттэй холбоотойгоор өнгөрсөн оны мөн үеэс 822 сая ам.доллараар өсөв.

2/ Мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортын хувьд биет хэмжээний бууралтаас шалтгаалж 46 сая ам.доллараар, үнийн өөрчлөлтөөс шалтгаалан мөн 137 сая ам.доллараар буурсан.

Зураг 4. Дэлхийн зах зээл дээрх уул уурхайн түүхий эдийн үнэ

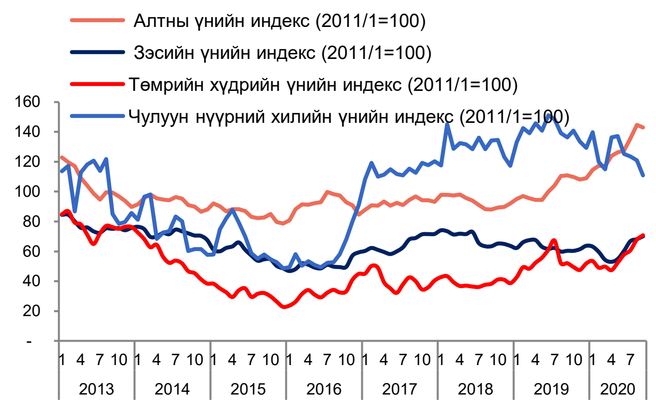

Дэлхийн зах зээл дээрх 1 унц алтны дундаж үнэ 2020 оны 9 дүгээр сард 1,944 ам.долларт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 29%-иар өссөн бол, өмнөх сараас 1%-иар буурав. “А” зэрэглэлийн цэвэршүүлсэн зэс болон төмрийн хүдрийн дундаж үнэ тайлант сард харгалзан 6,681; 127 ам.долларт хүрч өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад зэс 16%-иар, төмрийн хүдэр 36%-иар тус тус өссөн. Харин өмнөх сартай харьцуулбал, зэсийн болон төмрийн хүдрийн үнэ 3%, 5%-иар тус тус өсчээ. Чулуун нүүрсний экспортын хилийн үнэ 9 дүгээр сард 66 ам.долларт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 19%-иар, өмнөх сараас 8%-иар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Импорт 2020 оны эхний 9 сарын гүйцэтгэлээр өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 15%-иар буюу 671 сая ам.доллараар буурав. Импортын 15 нэгж хувийн бууралтийг ерөнхий ангиллаар задалж үзвэл хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний бууралт 5 нэгж хувийг, нефтийн бүтээгдэхүүний бууралт 6 нэгж хувийг, хэрэглээний бүтээгдэхүүний бууралт 3 нэгж хувийг тус тус бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 4. Импортын гүйцэтгэл /сая ам.доллар/

Төрөл	2018			2019			2020			Δ (2019/2018)			Δ (2020/2019)		
	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Дүн	Өсөлт	%²	Дүн	Өсөлт	%²
Хэрэглээний бүтээгдэхүүн		**1,182**	**27%**		**1,230**	**27%**		**1,109**	**28%**	**49**	**4%**	**1%**	**(121)**	**-10%**	**-3%**
Түргэн эдэлгээтэй	714	617	14%	666	621	14%	701	629	16%	4	1%	0%	8	1%	0%
Хүнс	*343*	429	*10%*	*315*	436	*9%*	*334*	442	*11%*	*7*	*2%*	*0%*	*6*	*1%*	*0%*
Эм, тариа	*2*	82	*2%*	*2*	77	*2%*	*2*	80	*2%*	*(5)*	*-6%*	*0%*	*3*	*4%*	*0%*
Бусад түргэн эдэлгээтэй бараа	*369*	106	*2%*	*349*	108	*2%*	*364*	108	*3%*	*2*	*2%*	*0%*	*(0)*	*0%*	*0%*
Удаан эдэлгээтэй	181	565	13%	*239*	609	13%	*221*	480	12%	45	8%	*1%*	(129)	-21%	-3%
Гутал, хувцас, цүнх	*43*	54	*1%*	*50*	50	*1%*	*63*	49	*1%*	*(4)*	*-7%*	*0%*	*(1)*	*-1%*	*0%*
Гэр ахуйн цах.хэрэгсэл ба тавилга	*76*	84	*2%*	*127*	80	*2%*	*91*	76	*2%*	*(4)*	*-4%*	*0%*	*(4)*	*-5%*	*0%*
Авто машин, түүний сэлбэг хэрэгсэл	*1*	367	*8%*	*1*	414	*9%*	*1*	287	*7%*	*48*	*13%*	*1%*	*(128)*	*-31%*	*-3%*
Бусад удаан эдэлгээтэй бараа	*60*	60	*1%*	*61*	65	*1%*	*66*	68	*2%*	*4*	*7%*	*0%*	*3*	*4%*	*0%*
Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн	*1,140*	**1,798**	**41%**	*989*	**1,999**	**43%**	*1,069*	**1,749**	**45%**	**201**	11%	**5%**	**(250)**	**-13%**	**-5%**
Машин, механик тоног төхөөрөмж, эд анги	25	1,127	26%	21	1,314	29%	28	1,076	27%	187	17%	4%	(239)	-18%	-5%
Суудлаас бусад тээврийн хэрэгсэл, эд анги	1	353	*8%*	2	473	*10%*	7	385	*10%*	*120*	*34%*	*3%*	*(88)*	*-19%*	*-2%*
Машин механик, тоног төхөөрөмж, эд анги	24	774	*18%*	19	842	*18%*	22	691	*18%*	*67*	*9%*	*2%*	*(151)*	*-18%*	*-3%*
Барилгын материал	621	512	12%	795	523	11%	1,032	480	12%	11	2%	0%	(43)	-8%	-1%
Хөрөнгө оруулалтын бусад бараа	31	157	4%	36	161	4%	92	193	5%	4	3%	0%	32	20%	1%
Аж үйлдвэрлэлийн орц	1,185	**553**	**13%**	1,365	**507**	**11%**	1,319	**483**	**12%**	**(45)**	**-8%**	**-1%**	**(24)**	**-5%**	**-1%**
Хүнсний орц	271	73	2%	39	19	0%	147	39	1%	(55)	-75%	-1%	21	111%	0%
Химийн бүтээгдэхүүн	154	92	2%	170	91	2%	149	84	2%	(1)	-1%	0%	(7)	-8%	0%
Даавуу, утас, арьс, савхин эдлэл	57	22	1%	58	21	0%	54	19	0%	(1)	-3%	0%	(3)	-14%	0%
Цахилгаан эрчим хүч	1	105	2%	1	108	2%	1	104	3%	2	2%	0%	(3)	-3%	0%
Металлын хүдэр, баяжмал болон хаягдал	0	1	0%	1	1	0%	1	1	0%	0	5%	0%	0	21%	0%
Бусад аж үйлдвэрлэлийн зориулалтай	656	260	6%	720	268	6%	717	237	6%	8	3%	0%	(31)	-12%	-1%
Нефтийн бүтээгдэхүүн	**1,185**	**815**	**19%**	**1,365**	**858**	**19%**	**1,319**	**583**	**15%**	**43**	**5%**	**1%**	**(275)**	**-32%**	**-6%**
Дизель түлш	630	414	10%	824	507	11%	720	305	8%	94	23%	2%	(203)	-40%	-4%
АИ-92, АИ-95	271	191	4%	350	211	5%	377	158	4%	20	10%	0%	(53)	-25%	-1%
А-80 болон бусад	283	210	5%	190	140	3%	222	121	3%	(70)	-33%	-2%	(19)	-14%	0%
Бусад	**13**	**5**	**0%**	**5**	**4**	**0%**	**178**	**3**	**0%**	**(1)**	**-18%**	**0%**	**(1)**	**-20%**	**0%**
Нийт дүн		**4,352**			**4,599**			**3,928**		**247**	**6%**		**(671)**	**-15%**	

%² - Нийт өсөлтөд оруулсан хувь нэмэр (contribution to growth)

Хүснэгт 5. Импортын өөрчлөлт, 2020 он эхний 9 сар

Төрөл*	Тоо хэмжээний өөрчлөлт	%	Үнийн өөрчлөлт	%	Нийт өөрчлөлт	%
Хэрэглээний бүтээгдэхүүн	**(21)**	**17%**	**(100)**	**83%**	**(121)**	**-10%**
Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэх	**620**	**-248%**	**(870)**	**348%**	**(250)**	**-13%**
Аж үйлдвэрлэлийн орц	**12**		**(36)**		**(24)**	**-5%**
Нефтийн бүтээгдэхүүн	**(16)**	**6%**	**(259)**	**94%**	**(275)**	**-32%**
Дизель түлш	(44)	22%	(159)	78%	(203)	-40%
АИ-92, АИ-95	11	-22%	(64)	122%	(53)	-25%
А-80 болон бусад	17	-90%	(36)	190%	(19)	-14%
Бусад	**3**		**(4)**		**(1)**	**-20%**
Нийт дүн	**600**	**-89%**	**(1,270)**	**189%**	**(671)**	**-15%**

** Ижил зориулалттай боловч харилцан адилгүй шинж чанартай бараа бүтээгдэхүүнүүд 1 ангилалд багтдаг тул дээрх тооцоолол нь зөвхөн ерөнхий хандлагыг харуулах тойм тооцоолол болохыг анхаарна уу.*

Зураг 5. Импортын бүтээгдэхүүний жилийн өсөлт /3 сарын гулсах дундаж/

2020 оны эхний 9 сарын гүйцэтгэлийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал, нийт импорт 671 сая ам.доллараар буурчээ. Үүнд:

- Машин, механик тоног төхөөрөмжийн импорт буюу хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний импорт 250 сая ам.доллараар,
- Дизель түлшний хэрэглээтэй холбоотойгоор нефтийн бүтээгдэхүүний импорт 275 сая ам.доллараар,
- Хэрэглээний бүтээгдэхүүний импорт 121 сая ам.доллараар,
- Аж үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүний импорт 24 сая ам.доллараар тус тус буурчээ.

Нефтийн бүтээгдэхүүний импортын хилийн үнэ 2020 оны 9 дүгээр сард өмнөх оны мөн үеэс 29%-иар буурсан хэдий ч өмнөх сараас 13%-иар өсч тонн тутамд 441 ам.долларт хүрэв.